

คำนำ

ตำรานี้เป็นตำราประกอบกระบวนวิชาดนตรีวิจัักษณ์ (Music Appreciation) หรือ MU 103 วิชาดนตรีวิจัักษณ์เป็นวิชาบังคับเลือกของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ตลอดจนเป็นวิชาเลือกของคณะต่างๆ ด้วย วิชานี้เป็นวิชาที่ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะดนตรี ประวัติดนตรี ลักษณะการผสมวง และลักษณะบทบรรเลงประเภทต่างๆ ทั้งของไทยและตะวันตก ตำราเล่มนี้จึงมีเนื้อหาสอดคล้องกับรายละเอียดกระบวนวิชาดังกล่าว และเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้เขียนได้เพิ่มเรื่องดนตรีพื้นบ้านของไทยเข้าไปด้วย เพื่อให้มีเนื้อหาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตำราเล่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่หนึ่งเป็นเรื่องของดนตรีไทย และตอนที่สองเป็นเรื่องของดนตรีตะวันตก นอกจากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังกล่าวถึงประวัติของคีตกวีเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประวัติของบทบรรเลงมาพอสังเขปเพื่อเป็นแนวทางให้ศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสืออ่านประกอบที่ได้แนะนำไว้ในบทนำ

ตำราปัจจุบันได้ปรับปรุงจากเอกสารประกอบคำสอนในลักษณะของแผ่นปลิวคำบรรยายเข้าปก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยยึดตามแนวการสอนของ ผศ.ดร.กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้บุกเบิกสอนวิชาดนตรีวิจัักษณ์เป็นคนแรกของประเทศไทย ผู้เขียนได้พยายามปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอจนพิมพ์เป็นรูปเล่มตำราครั้งแรกในปี 2526 และปรับปรุงในปี 2527, 2529, 2535 และในการพิมพ์ครั้งนี้ได้ปรับปรุงให้เป็นตำราที่เรียนได้ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตามอุปสรรคในการพิมพ์ตำราเล่มนี้มีมากพอสมควร โดยเฉพาะอุปสรรคในเรื่องการจัดภาพประกอบ จึงอาจมีข้อบกพร่องบ้าง ท่านผู้อ่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร กรุณาแจ้งให้ผู้เขียนทราบบ้างจะเป็นพระคุณยิ่ง

อนึ่ง ตำราเล่มนี้ได้รับความร่วมมือและกำลังใจจากบุคคลผู้มีน้ำใจยิ่งต่อไปนี้
คุณหญิงฉันทศิลป์ ศิลปบรรเลง

เหล่าศิลปินกองการสังคีต แผนกดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

คุณวิโรจน์ สุภาคุณ และชมรมดนตรีไทยและนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2523-2527)

ผศ. จิรศักดิ์ กติกาวงศ์ และนักเรียนโยธวาทีโตโรงเรียนสาธิตรามคำแหง

ชมรมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2523-2525)

ร้านเล่ากว้างเจียมเขี้ย ถนนแปลงนาม

คุณยุคนธร รัตสารและคณะ

คุณพงษ์ศักดิ์ แยมเกศร์หอม

อาจารย์พินิจ บุรณะวิทย์ภูมิ

รศ. วรรณศิริ เดชะคุปต์

อาจารย์ประนอม ลีถาวร และ อาจารย์สุดาวรรณ นิมมานุภาพ

ผู้เขียนขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือ ตลอดจนท่านเจ้าของผลงานทั้งหลาย
ที่ผู้เขียนได้นำผลงานของท่านมาอ้างอิง และขอกราบขอบคุณ อาจารย์คุณหญิงฉวี ศิลปบรรเลง
ที่ได้กรุณาตรวจแก้ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมในบางตอน ผู้เขียนหวังว่าตำราเล่มนี้คงเป็น
ประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้าง และยินดีที่จะรับทราบความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะจากท่าน
ผู้ใช้ตำราเสมอ

สุมาลี นิมมานุภาพ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กทม. 10240

คำนำ

(ครั้งที่ 8)

การพิมพ์ครั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพียงที่มีสะกดผิด และข้อความที่ขาดหายไป
เนื่องจากความบกพร่องของการพิมพ์ในการพิมพ์ครั้งที่ 7 เท่านั้น ผู้เขียนต้องขอขอบคุณผู้ที่
สนใจตำราเล่มนี้ และจะยิ่งขอบคุณมากขึ้นหากมีการแนะนำติชมมายังผู้เขียนเพื่อจะได้ปรับปรุง
ให้ดีขึ้นในวันข้างหน้า

การใช้ตำราดนตรีวิจัักษณ์เล่มนี้จะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อผู้ใช้ตำราได้ฟังและชม
บทบรรเลงแบบแผนทั้งของไทยและของตะวันตกทางวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนชมรายการ
บรรเลงสดเท่าที่จะมีโอกาสให้มากที่สุด ท่านก็จะเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี นิมมานุภาพ

คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กทม. 10240

(๗)

คำชี้แจงเกี่ยวกับกระบวนวิชา MU 103 ดนตรีวิจักษณ์

1. แนวสังเขปกระบวนวิชา

ศึกษาเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ลึลาเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกตามพัฒนาการของประวัติศาสตร์ ความเข้าใจในองค์ประกอบของดนตรีอันเป็นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การฟัง ผลงานของนักประพันธ์เพลงเอกของไทยและของตะวันตก ศึกษาเปรียบเทียบดนตรีชนิดต่าง ๆ ตลอดจนลักษณะการผสมวง เน้นในเรื่องให้ฟังดนตรีเป็นทั้งประเภทคลาสสิกและประเภทร่วมสมัย

2. ข้อแนะนำในการเรียน

2.1 ความมุ่งหมายในการเรียนกระบวนวิชา MU 103

2.1.1 เพื่อให้ทราบประวัติดนตรีไทย

2.1.2 เพื่อให้รู้จักลักษณะดนตรีประเทศเพื่อนบ้านและซีกโลกตะวันตก

2.1.3 เพื่อให้รู้จักเครื่องดนตรีตลอดจนการผสมวงทั้งของไทยและของตะวันตก

2.1.4 เพื่อให้รู้จักองค์ประกอบของดนตรี ลักษณะบทบรรเลงประเภทต่าง ๆ

ตลอดจนรู้จักคีตกวีสำคัญ ๆ ทั้งของไทยและของตะวันตก

2.1.5 เพื่อให้มีพื้นฐานในการฟังดนตรีทุกประเภท

2.2 วิธีการศึกษาเนื้อหาตามกระบวนวิชานี้

2.2.1 ผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ จะศึกษาโดยการมาฟังคำบรรยายที่มหาวิทยาลัย หรือจะศึกษาด้วยตนเองในเรื่องเกี่ยวกับประวัติดนตรี คีตกวี อุปรากรและลักษณะบทบรรเลงต่าง ๆ จากตำราและหนังสืออ่านประกอบของวิชานี้ จากรายชื่อหนังสือต่อไปนี้ก็ได้

- ประวัติการดนตรีไทย โดย ปัญญา รุ่งเรือง
- เครื่องดนตรีไทย โดย ธนิต อยู่โพธิ์
- โน้ตเพลงไทยเล่ม 1 โดย กรมศิลปากร
- สังคีตนิยมว่าด้วยเครื่องดนตรีของวงดุริยางค์ โดย ไชยแสง สุชะวฒนะ
- สังคีตนิยมตะวันตก โดย โกวิทช์ ชันชศิริ
- วิวัฒนาการของดนตรีสากล โดย ละเอียด เทรบัตย์
- สังคีตนิยมเบื้องต้นว่าด้วยเพลงคลาสสิก โดย สมโภช รอดบุญ

- อุปรากรเอกของโลก โดย อูทซ์ สันธูสาร
- คีตกวีปรีชญาเมธีแห่งภาษาสากล โดย ไพบูลย์ กิจสวัสดิ์
- ดนตรีปริทรรศน์ โดย ไขแสง สุชะวัฒน์

อย่างไรก็ตามผู้เรียนก็ควรหาโอกาสมาฟังคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยบ้าง เพื่อพบปะกับอาจารย์ผู้สอน ในกรณีที่มีปัญหาหรือข้อสงสัยจะได้สอบถามจากอาจารย์ผู้สอนโดยตรง

2.2.2 สำหรับผู้เรียนที่ไม่สามารถมาพบอาจารย์ผู้สอนที่มหาวิทยาลัยได้ด้วยตนเอง อาจติดต่อโดยทางไปรษณีย์กับผู้สอนที่ **ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240** ถ้าประสงค์จะให้ผู้สอนตอบจดหมาย ควรสอดซองจดหมายที่เจ้าหน้าที่ของถึงตัวเอง และปิดแสตมป์มาให้เรียบร้อย เพื่อความสะดวกและความรวดเร็วในการตอบจดหมาย

2.2.3 ผู้เรียนควรศึกษาหาความรู้จากการฟังการบรรเลงทั้งไทยและสากล ทั้งจากรายการสด รายการทางโทรทัศน์และรายการทางวิทยุ สำหรับรายการสดผู้เรียนจะต้องคอยติดตามจากโฆษณาตามสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ว่ามีรายการแสดงที่ใดบ้าง โดยปกติแล้วมักจัดบรรเลงที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โรงละครแห่งชาติ หอประชุมธรรมศาสตร์ สังคีตศาลา ห้องประชุม A.U.A. สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน ถนนพระอาทิตย์ ศูนย์เยาวชนไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง ฯลฯ

วงดุริยางค์สากลของไทยเราที่มีผลงานแสดงอยู่เป็นประจำได้แก่

- วงดุริยางค์สากลของราชนาวี
- วงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากร
- วงดุริยางค์สากลบางกอกซิมโฟนี (Bangkok Symphony Orchestra หรือ มีชื่อย่อว่า B.S.O.)

นับเป็นข่าวดีสำหรับเยาวชนไทยที่วง B.S.O. พยายามเผยแพร่ผลงานการบรรเลงปลุกฝังให้เยาวชนไทยรู้จักการบรรเลงลักษณะต่างๆ โดยจัดการบรรเลงรอบพิเศษพร้อมคำบรรยายให้เข้าชมโดยไม่เก็บค่าบัตรผ่านประตู นับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา วงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากรก็เช่นเดียวกัน ในปี 2536 และยังมีโครงการระยะยาวอีกด้วย ในการนำวงดุริยางค์ออกไปบรรเลงนอกสถานที่ตามโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนมัธยมศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนตามแถบชนบทชนพระนคร ได้มีโอกาสรู้จักกับเครื่องดนตรีและการบรรเลงของวง Orchestra

นอกจากวงดุริยางค์สากลหรือ orchestra ของไทยแล้ว ยังมีวงดุริยางค์ที่มีชื่อเสียง

จากต่างประเทศ เดินทางมาบรรเลง (Concert Tour) ในโอกาสสำคัญๆ ปีละครั้ง โดยปกติจะมี
องค์การกุศลต่าง ๆ เชิญมาแสดง เพื่อเก็บเงินสมทบทุนบำรุงการกุศล

รายการสดที่มีอยู่สม่ำเสมอ ได้แก่

– รายการดนตรีประชาชนของกรมศิลปากร ที่จัดแสดง ณ สังคีตศาลา (ใกล้กับ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) เป็นรายการแสดงกลางแจ้งคล้ายกับ Music Festival ในต่างประเทศ
รายการดนตรีประชาชนนี้เริ่มแสดงกันประมาณปลายเดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือน พฤษภาคม
ของทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่ 16.30–18.30 น. ของวันเสาร์และอาทิตย์

– รายการแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด ทุกวันศุกร์ ตั้งแต่
เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป (ไม่เก็บค่าบัตรผ่านประตู)

นอกจากนี้ก็มีรายการบรรเลงทางวิทยุโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงทั้งดนตรีไทย
และดนตรีตะวันตกที่ควรติดตามชมและฟัง เช่น

– รายการดนตรีคลาสสิกทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11

– รายการดนตรีชีวิตกับเพลงทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7

– รายการเพลงคลาสสิกของสถานีวิทยุจุฬา F.M. 101.5 mHz ทุกคืน ระหว่างเวลา
21.30–23.00 น.

– รายการบรรเลงดนตรีไทยทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยทั้งคลื่น F.M. และ A.M.
เช่น รายการดนตรีศรีสยาม รายการบรรเลงดนตรีไทย เป็นต้น

– รายการบรรเลงดนตรีคลาสสิกของสถานีวิทยุ อ.ส.ม.ท. F.M. 107 mHz ทุกวัน
ตั้งแต่ 20.30 น. – 07.00 น. (วันรุ่งขึ้น)

2.2.4 การศึกษาเนื้อหาด้วยตนเองจากการฟังสรุปคำบรรยายวิชา MU 103 ทาง
วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จากตำรา หนังสืออ่านประกอบ และที่สำคัญที่สุดจากการ
ฝึกฟังบทบรรเลงทั้งของดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พยายาม
ติดตามรายละเอียดของเนื้อหาไปที่ละบท พยายามทำความเข้าใจอย่างมีเหตุผล การท่องจำ
ไม่ช่วยให้เกิดประโยชน์เท่ากับการฝึกฟังดนตรีจากรายการต่างๆ ที่ได้แนะนำไปแล้ว พร้อม
ทั้งทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดให้

3. การวัดและประเมินผล

3.1 กระบวนวิชานี้ไม่มีการเขียนรายงานประจำวิชา แต่จะให้ผู้เรียนทดสอบความรู้
ความเข้าใจในปลายภาคเรียนตามแนวที่ผู้สอนกำหนด

3.2 การวัดผลการเรียนในปลายภาคเรียน จะเป็นการทดสอบข้อเขียนแบบปรนัย
100 ข้อ ให้อเวลาทำข้อสอบ 1.30 ชั่วโมง การตัดสินใจ – ตัดคิดจากคะแนนสอบปลายภาคเรียน
อย่างเดียว

คำชี้แจงการใช้ตำราที่เรียนได้ด้วยตนเอง

1. ลักษณะการแบ่งบท/ตอนในตำราที่เรียนได้ด้วยตนเอง

MU 103: ดนตรีวิจัักษณ์

- ตอนที่ 1 ภาคดนตรีไทย
- บทที่ 1 ประวัติดนตรีไทย
- บทที่ 2 เครื่องดนตรีไทย
- บทที่ 3 ลักษณะการผสมวงดนตรีไทยแบบฉบับ
- บทที่ 4 ดนตรีพื้นบ้าน
- บทที่ 5 ประเภทของเพลงไทย
- บทที่ 6 อัตรารองเพลงไทยและหน้าทับ

- ตอนที่ 2 ภาคดนตรีตะวันตก
- บทที่ 7 ประวัติดนตรีตะวันตก
- บทที่ 8 เครื่องดนตรีตะวันตก
- บทที่ 9 องค์ประกอบพื้นฐานของดนตรีตะวันตก
- บทที่ 10 ประเภทของดนตรีตะวันตก
- บทที่ 11 ลักษณะการผสมวงดนตรีตะวันตก
- บทที่ 12 ดนตรีศตวรรษที่ 20

2. วิธีเรียน

2.1 ทำแบบประเมินผลก่อนเรียน และตรวจสอบคำตอบ เพื่อจะได้รู้ว่านักศึกษามีความรู้ในเนื้อหากระบวนวิชานี้มากน้อยเพียงใด

2.2 อ่านเนื้อหาในตำราแต่ละตอนให้เข้าใจ แล้วทำกิจกรรมท้ายบท

2.3 ตรวจสอบการทำกิจกรรมของนักศึกษาจากเฉลยคำตอบท้ายบท ถ้าคำตอบของนักศึกษาไม่ตรงกับเฉลยคำตอบ นักศึกษาควรย้อนกลับไปอ่านเนื้อหาในตอนนั้น ๆ อีกครั้งหนึ่ง แล้วทำกิจกรรมข้อที่ผิดใหม่อีกครั้ง

2.4 เมื่อศึกษาเนื้อหาและทำกิจกรรมตลอดทั้งเล่มแล้ว ให้ทำแบบประเมินผลหลังเรียน ซึ่งเป็นการวัดความรู้ในกระบวนวิชานี้ทั้งหมด ตรวจสอบคำตอบจากเฉลย ให้นักศึกษาเปรียบเทียบผลการประเมินหลังเรียนและผลการประเมินก่อนเรียนว่ามีการพัฒนาในการเรียนมากน้อยเพียงใด